

ספרים

הם מעליבים ומעוררים גיחוך, ואולי רק הרגשת ההשי- פלה הנשארת כתמציתו של מצב מגוחך יש בה כדי לעורר הד עמום של השתתפות שאף היא מהולה בבחילה עזה. עליכן אמרנו כי זהו סיפור עצוב. אבל לא רק מפני שהוא מתאר מציאות אנושית אפורה ומשפילה, אלא יותר מכך — משום שהוא מה שיש לרחל איתן לספר כאן בכשרון כליך מובהק.

הרגל עיקש הוא בכמה קוראים, שאולי יש בו משום כפיית טובה. לאחר סיום קריאתו של ספר, אפילו נהנו ממנו בשעת קריאה, דרכם לשאול: "גיחחא, אבל מה היה ברצונו של המספר לומר?".

לא, אין הכוונה למוסר-השכל פילוסופי, גתי או חב- רתי. אורכה, לשבחה של רחל איתן יאמר שהיא לא נתפסה לאפנת הסימבוליקה שדבקה במספרינו הצעירים כספחת. כשאין לו למספר מה לומר, לא תועיל לו הרמיזה לעמוקות ולגזירות שבגנוי סמלים נדושים. דוקא מן הבחינה הזאת יש בגישתה הישירה והגלויה של רחל איתן חיוב רב. אין אנו מבקשים אלא סיפור שק- ריאתו היא חויה אמנותית, ובבחינה זו הוא משיג את תכליתו. יאמרו: הן לפנינו תיאורה של מציאות כהר- ייתה, ומה לנו כי נלין על המספרת? כלום לא יצאה ידי חובתה בשעה שהעמידה נגד חטמנו את אספקלר- יתה המצוחצחת? כלום אשמחה היא שאנו עלובים כל- כך? כנגדם יאמרו אחרים: אין אנו עלובים כליך, לפחות לא כולנו כך. אבל טענות אלה אינן ממין הענין. רשאי הסופר לראות מה שהוא רואה בנושאו ולפרשו על-פי נטיית לבו. אך רשאים אנו לדון אותו על-פי טיב החויה שהיצירה מקנה לקוראיה בבחינתה שלה. כי אפילו כולנו עלובים, כולנו מפוכחים, כולנו מאוכזבים וקט- נונים — עדיין אין בכך טעם מספיק לכתוב את הסיפור. ולא משום שהנושא כשלעצמו אינו ראוי לעיצוב אמנותי — אין לך נושא שאינו יכול לשמש חומר ליצירה טובה! — אלא משום שביצירה אמנותית צריך גם הבתל-חשוב כשלעצמו להיות חשוב, או שאין לה הצדקה כל עיקר. את הסיפור עלינו לחיות, ולחיות בו דוקא מה שאינו ניתן במציאות המוכרת לנו, לכל אחד על-פי דרכו, גם ללא תיווכו של מספר. יצירה אמנותית איננה אספקלריה של מציאות כי אם שלמותה, ואת תכליתה היא משיגה בזעזוע הנותן פורקן מתוך העצב או מתוך הצחוק. לתכ- לית הזאת יכול לשמש העלוב שבנושאים. אימתי? כאשר בעצם הקריאה אנו נחלצים מאותה עליבות לסיפירה אחרת, שבה אנו עשויים לחיות את הנושא במימד עמוק יותר. אבל כאשר הנושא העלוב אינו נגאל מעליבותו, נשאר הקורא עומד — כמוהו כגבורי הספור — וטעם האכזבה התפל בפיו.

כייכן "ברקיע החמישי" הוא בעיקרו מעין סעודת רכילות חגיגית, גודשת מנות, מתובלת בטוב-טעם ומר- גשת בהן וברוח נדיבה. אם יש בו השקפת-עולם, הרי זו

שלום לך, עצבות!

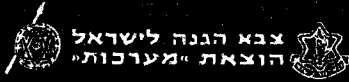
ש. מנחם

"ברקיע החמישי", מאת רחל איתן. ספריה לעם בהוצאת עט"עובד תשכ"ב.

לעטרת דברי השבח שנכתבו, וודאי עוד ייכתבו, על "ברקיע החמישי" נוסף עוד כמה מלים של קילוס. זהו סיפור שנכתב בכשרון מובהק. סגנונו עשיר ושופע ועם זאת מדויק ולא בזבזני. יש בו מימיקה תיאורית עדינה ורבתיחן, והיא מוסרת מצבים וקווי-אופי של בני אדם בחריפות המצידה על כוח ראייה מעולה. האפיזודות מושכות, משעשעות, וגורמות הנאה שאינה פגה אלא גוברת והולכת מעמוד לעמוד. אלמלא היה התוכן עצוב כליך, היה זה ספר שמה, וכזה הוא לפחות מצד אופן הכתיבה. מורגשת כאן עליצות שבגילוי יכולת והנאה של סיפור לשמו. אף-על-פי-כן זהו סיפור עצוב. עצוב בשל תכנו, ובתוכן אין הכוונה לנושא בלבד.

הרקע: מעין לילדים בני משפחות הרוסות. הגבר- רים — כמה מן הילדים המתחנכים במעון וכמה ממחנ- כיהם והוריהם. אין לו לסיפור מסגרת הדוקה של עלילה משמעותית. הוא מורכב תמונות תמונות ומצבים מצבים שהועלו מתוך הרקע וסביב הדמויות המתוארות. אולם האוירה הכללית משלימה מה שחסר בבנין העלילה, והיא משווה לסיפור לפחות אחידות שבאינטרפרטאציה. זהו סיפורם של ילדים שהורתם לא היתה בנאמנות וטי- פוחם לא היה ביד הורים יודעי-חובה; זהו גם סיפורם של אנשים מבוגרים שנתפסו בקלקלתם ובעלבונם. לשונם מדברת גדולות, ולבם הוגה קטנות והם מידרדרים מתוך תחושת איך-אונים נוחה מדי, אם גם מחניקה, מבלי לג- לות כוח התנגדות. הילדים כמוהם כהורים: מאוכזבים, דבקים בסיפוקן של משאלות קטנות, וההפרש שביניהם אינו ניכר אלא בכך שההורים צבועים הם, ואילו היל- דים מפוכחים וגלויי-לב. אם תמצא לומר: ההורים עוד לא נתבגרו, ואילו הילדים כבר מבוגרים הם ואינם שואפים לדבר החורג מן הקטנות המאכזבות שבהישג ידם.

לכן "ברקיע החמישי" אינו סיפור טראגי, אף-על-פי שנילוש מן החומר שממנו מתהוות טרגדיות. אחת — משום שאין לדמויותיו שיעור-הקומה הרוחני הראוי לטרגדיה, ואחת משום שאין ביכלתם לעורר השתתפות מצד הקורא, אפילו יתאמץ מאוד. כליך קטן הוא המאמץ הנדרש מהם כדי להיות בני אדם, וכליך עלובים הם בצדקותיהם ובהטאותיהם, עד שאין הקורא יכול לחוש אפילו מקצת חמלה. ואמנם אותם רגעים שבהם מנסה המספרת לעצב מחוזה טראגית, כגון נאומי של סניה בשכרותו, או נאומה ההיסטרי של ברתה לאחר פיטוריה, ואפילו נסיון ההתאבדות שלה, יותר משום מועזעים

הופיע:

"ימים של עופרת"

מאת

משה רשקס

"רק אדם שחש את חויות הקרב בגופו ובנפשו וטעם את משמעות המלחמה ומאבק בקה המר יכול היה לתאר כך, בבהירות וללא מעצורים את מערבולת ההזיות ומאורעות החיים של אדם הנאבק על נפשו".

★

המצודה

בקדמת הכנרת

עין גב במערכה - מהדורה שניה

תולדותיו ועמידתו של משק ספר מול התקפות הצבא הסורי.

★

תולדות

מלחמת הקוממיות

מהדורה שמינית

משרד הבעתון - הוצאה לאור

"השקפת-עולמו" המובהקת של המאוכזב מלכתחילה, הנובר בחטאיהם הקטנים של הבריות פשוט משום שאינו רואה לפניו ענין חשוב יותר לענות בו, ולעולם הוא לומד ממה שענינו רואות, במקחות שאינה נלאית, אותו לקח עצמו: "אין חדש תחת השמש" ו"מה שהיה הוא שיהיה". ואנחה נלווית לכך כהד עמום, כמין פורקן של- כאורה ממועקה נוחה זו שאין לה שחר, אלא שאין המספר משמיע את אנחתו בקול, משום שלא כדאי, או משום שגם להרגשת עצב עמוק, משחרר, אין הוא מסור גל. כל זה מוכר מדי, אפילו אין הוא בא בספר זה כמצרך של אפנה כי אם כסיכום כן של נסיון חיים. אין בכך צידוק ליצירת-אמנות, ובמקרה הספר שלפנינו - אין בכך צידוק ליכולת, לרעננות ולשמחת-החיים השופר עים באורח כה פרדוקסלי מסגנון הכתיבה הגמיש והדינאמי.

אי אפשר איפוא שלא לברך על היכולת הסיפורית המעולה שנתגלתה בסיפור זה מברו, ואי אפשר שלא להצטער על תוכו הרדוד. דומה יש בכוחה של רחל איתן להרים משאות כבדים יותר מאלה שהרימה. נקוה כי ההמשך יבוא.

עדות גרמנית על הנאצים

מ. מושקט

Unter dem Schatten deiner Flügel;
Überwindung, Jochen Klepper. Stuttgart,
Deutsche Verlags-Anstalt.

הבא ללמוד את תולדות הנאצים ותוצאותיו המדיניות, התברתיות, הכלכליות, הפסיכולוגיות וכיו"ב, כבר יש לרשותו ספרות עצומה. היא כוללת מקורות רשמיים, סקירות היסטוריות, מדעיות ופופולריות, ניתוחים סוצי-יולוגיים, מדיניים ופסיכולוגיים, יומנים, סיפורים, וכמובן חומר רב מן המשפטים של פושעי המלחמה בארצות השר-נות, ובראש וראשונה בבית-הדין הבינלאומי הצבאי בנירנברג ובמשפט אייכמן בירושלים.

ברור שהחומר הנזכר עומד בעיקר על עדויותיהם של קרבנות הנאצים, והתרומה הגרמנית לליכון הבעיה, אם לא נביא בחשבון מסמכים רשמיים גרמניים, עדיין היא דלה מאוד.

מכאן חשיבות פירוטו של יומן קלפר, ובו רשימו-תיו של סופר גרמני מזהיר זה החל בשנת 1932 ועד מותו הסראני ב-10 בדצמבר 1942, כאשר התאבדו הוא ואשתו ובתו החורגת.

רשימות אלה נכתבו דרך שיטה, יום יום, והן מביאות לפנינו לא רק קיום לרמותו של איש-הסגולה, אשר ניסה להילחם על כבודו נוכח המנגנון הפראי של המדינה הנפשעת ולהציל את חיי משפחתו אשר מוצאה יהודי; הן גם גודשות פרטים אבתנטיים על המשטר, וזאת בת-קופה כאשר מלכות הרשע ההיטלראי עדיין היתה דואגת להסוות כלשהו את פרצופה האמיתי - דבר שזנחה לגמרי